

Denne fil er downloadet fra
Danmarks Tekniske Kulturarv
www.tekniskkulturarv.dk

Danmarks Tekniske Kulturarv drives af DTU Bibliotek og indeholder scannede bøger og fotografier fra bibliotekets historiske samling.

Rettigheder

Du kan læse mere om, hvordan du må bruge filen, på
www.tekniskkulturarv.dk/about

Er du i tvivl om brug af værker, bøger, fotografier og tekster fra siden, er du velkommen til at sende en mail til *tekniskkulturarv@dtu.dk*

Dansk Forening for Arbejderbeskyttelse

10. Hefte

SKOLEBØRNS ERHVERVSMÆSSIGE ARBEJDE I DANMARK

FOREDRAG I

«DANSK FORENING FOR ARBEJDERBESKYTTELSE»

DEN 11. FEBRUAR 1910

AF

ADOLPH JENSEN

KONTORCHEF



KØBENHAVN

BIANCO LUNOS BOGTRYKKERI

1910

Dansk Forening for Arbejderbeskyttelse

har udsendt følgende Skrifter:

1. **Die Nacharbeit der Jugendlichen in Dänemark.** Bericht an die internationale Vereinigung für gesetzlichen Arbeiterschutz. Von *V. L. Faber*. Kbhvn. 1907.
2. **Om Bekæmpelsen af Faren ved Anvendelsen af Giftstoffer i industrielle Virksomheder.** Foredrag af Dr. med. *N. P. Schierbeck*. Kbhvn. 1907.
3. **Beretning om Virksomheden.** Omfattende Tiden fra 10. April 1906 til 31. December 1907. Kbhvn. 1908.
4. **Støv i Industrien og dets Bekæmpelse.** Foredrag af Docent, Ingeniør *J. T. Lundbye*. Kbhvn. 1908.
5. **Beretning fra en Rejse i England.** Af Dr. med. *N. P. Schierbeck*. Kbhvn. 1908.
6. **Beretning om Virksomheden.** Fra 1. Januar 1908 til 31. December 1908. Kbhvn. 1909.
7. **Arbejderbeskyttelsen og det industrielle Hjemmearbejde.** Foredrag af Fuldm. *V. Haarlov*. Kbhvn. 1909.
8. **Beretning om Virksomheden.** Fra 1. Januar 1909 til 31. December 1909. Kbhvn. 1910.
9. **Om Beskyttelse af Kvinder — før og efter deres Nedkomst — ved Arbejde i Fabrikker.** Foredrag af Dr. med. *H. P. T. Ørum*. Kbhvn. 1910.
10. **Skolebørns erhvervsmæssige Arbejde i Danmark.** Foredrag af Kontorchef *Adolph Jensen*. Kbhvn. 1910.

331.3 Jensen

1910.

Dansk Forening for Arbejderbeskyttelse

10. Hefte

SKOLEBØRNS ERHVERVSMÆSSIGE ARBEJDE I DANMARK

FOREDRAG I

«DANSK FORENING FOR ARBEJDERBESKYTTELSE»

DEN 11. FEBRUAR 1910

AF

ADOLPH JENSEN

KONTORCHEF



KØBENHAVN

BIANCO LUNOS BOGTRYKKERI

1910

DANMARKS TEKNISKE BIBLIOTEK

1875

SKOLEBOKS ERHVERVSMÆSSIGE AARBEJDE I DANMARK

ADOLF HENSEN



DANMARKS TEKNISKE SKOLEBOKS

I Aaret 1898 blev der paa Initiativ af Provinsskolernes Overlærere og Inspektører og ved Danmarks Lærerforenings Foranstaltning indsamlet en Del Oplysninger fra Kommuneskolerne baade i Byerne og paa Landet angaaende Skolebørns Arbejde udenfor Hjemmet. Resultaterne af denne Undersøgelse blev trykte, og de vakte en ikke ringe Opmærksomhed og bidrog utvivlsomt til at øge Interessen for Spørgsmaalet om en Begrænsning og Regulering af Børnearbejdet.

Saa kom i 1901 den længe tiltrængte Revision af Loven af 1873 om Børns og unge Menneskers Arbejde i Fabrikker og fabriksmæssigt drevne Værksteder. Denne nye Fabriklov, ved hvilken vi paa flere vigtige Punkter med eet Spring stilledes paa lige Fod med de Stater, hvis Fabriklovgivning var mest fremskreden, bragte ogsaa med Hensyn til Børnearbejdets Regulering særdeles betydningsfulde Reforme. Jeg skal blot nævne, at Forhøjelsen af den legale Lavalder for Fabriksarbejdet fra 10 til 12 Aar reducerede Fabrikbørnenes Antal med omtrent en Trediedel. I det hele taget er det industrielle Børnearbejde blevet meget stærkt indskrænket i de sidste 10—15 Aar. Ved Industritællingen i 1906 fandtes der saaledes kun halvtredie Tusinde industrielt beskæftigede Børn under 14 Aar, medens man 9 Aar i Forvejen havde konstateret Tilstedeværelsen af over halvfemte Tusinde, altsaa 2000 flere.

Det egentlige Fabriks- og Værkstedsarbejde er jo imidlertid kun et enkelt — om end vigtigt — Felt af Skole-

børnenes vidtstrakte Arbejdsomraade, og da der nu atter forestaar en Revision af vor Fabriklovgivning, hvorved der eventuelt vil kunne blive Spørgsmaal om at søge de gældende Beskyttelsesforskrifter udvidede, er der efter Arbejdsraadets Ønske blevet foretaget en omfattende statistisk Undersøgelse angaaende Omfanget og Arten af Skolebørnenes erhvervsmæssige Arbejde i Danmark. Materialet til denne Undersøgelse er indsamlet gennem Skolemyndighederne, og dets gennemgaaende fortrinlige Beskaffenhed tjener i høj Grad Lærerstandens i den danske Folkeskole til Ære. Den statistiske Bearbejdelse er sket i Statens Statistiske Bureau, og det er de væsentligste Hovedresultater af denne Undersøgelse, jeg nu — med Tilladelse af Bureauets Direktør — skal have den Ære at forelægge Dem.

Det første Spørgsmaal, vi maa stille os, er da Spørgsmaalet om Børnearbejdets Omfang i Danmark: hvor mange Børn har erhvervsmæssigt Arbejde?

Igennem den statistiske Undersøgelse er det oplyst, at dette var Tilfældet med 111,000 skolesøgende Børn. Er dette nu meget eller lidt? Ja, 111,000 er jo i og for sig et stort Tal, men stiller man det i Forhold til hele Folkeskolens Børneantal, bliver det dog kun en Brøkdel, omtrent 30 Procent. For hver 10 Børn, der søger Folkeskolen, er det altsaa dog kun 3, der har erhvervsmæssigt Arbejde.

Og her maa jeg endda straks tage et Forbehold. Naar der tales om erhvervsmæssigt Arbejde, tænker man jo nærmest paa Arbejde, som udføres mod Vederlag, paa Lønarbejde. Men en væsentlig Del af de 111,000 Børn har ikke Karakter af egentlige Lønarbejdere. I Tallet er nemlig medregnet Børn, som alene arbejder for Forældrene, i et Antal af 46,000.

Jeg er nu tilbøjelig til at tro, at dette sidste Tal er for lille. Der findes næppe ret mange Børn i Folkeskolen, som ikke i større eller mindre Omfang tages til Hjælp af For-

ældrene ved Udførelsen af deres Erhvervsarbejde, — i hvert Fald er dette sikkert Tilfældet paa Landet med de fleste af de Børn, der er saa store, at de overhovedet kan gøre nogen Gavn. At Børn hjælper til ved Arbejdet i Hjemmet, naar der er særlig travlt, eller naar Faderen eller Moderen har Forfald, betragtes vist nok som en saa selvfølgelig Ting, at den Art Beskæftigelse ikke let kommer til at figurere paa et Skema som erhvervsmæssigt Arbejde. Men Grænsen mellem saadan Hjælp i Ny og Næ og det mere regelbundne Arbejde i Landbrugsbedriften eller paa Værkstedet, er selvfølgelig vag og udflydende, og der er næppe Tvivl om, at man i den almindelige Bevidsthed drager Grænsen for, hvad der kan regnes for „Arbejde“, snævrere, naar Barnet er beskæftiget i Hjemmet, end naar det har lønnet Plads hos fremmede. Hvis en Dreng er engageret til at vande Kreaturer for Naboen Morgen og Aften, og herfor faar sin Betaling i Mad eller klingende Mønt, er der ingen Tvivl om, at han udfører erhvervsmæssigt Arbejde; men udfører han samme Gerning med samme Anvendelse af Tid hjemme, faar det straks i Drengens egen og i Forældrenes Øjne en anden Karakter. Paa samme Maade med en Købstaddreng, der gaar Byærinder for Hørkræmmeren paa Hjørnet: er Faderen selv Hørkræmmer, er det en saa selvfølgelig Ting, at Drengen besørger de løbende Forretninger, at han ikke let af den Grund bliver betragtet som beskæftiget med erhvervsmæssigt Arbejde.

Det opgivne Tal for Børn, der arbejder for Forældrene alene, tillægger jeg altsaa ikke saa stor Værdi. Men det er, saa vidt jeg kan se, heller ikke af synderlig Vigtighed at faa dette Tal nøjagtigt bestemt. Dersom man bestemmer sig til at søge Børnearbejdet begrænset eller reguleret ad Lovgivningens Vej — og det er jo med et saadant praktisk Maal for Øje, at den hele Undersøgelse er foretaget — vil man dog i hvert Fald næppe gaa videre end til de Børn, der arbejder for fremmede som egentlige Lønarbejdere.

Vi skal da i det følgende alene holde os til denne Gruppe

af arbejdende Børn. Antallet er her 65,000, d. v. s. at af hver 100 Børn i Folkeskolen arbejder omtrent 18 for fremmede, altsaa op imod en Femtedel. Forholdet er noget forskelligt i de forskellige Egne, og det er forskelligt i Byerne og paa Landet; gennemgaaende er Børnearbejdet for fremmede mest omfattende i Provinsbyerne, hvor imellem en Fjerdedel og en Femtedel arbejder, medens det i Hovedstaden (København, Frederiksberg og Gentofte Kommune) kun er lidt over en Sjettedel og noget lignende paa Landet.

Nu maa man ikke forestille sig Forholdet saaledes, at de 65,000 arbejdende Børn er nogenlunde jævnt fordelte, saaledes at gennemgaaende hvert femte Barn i en Klasse er erhvervsmæssigt beskæftiget for fremmede.

For det første viser Undersøgelsen, at Forældrene længst muligt holder Pigebørnene ved Hjemmet og fortrinsvis sender Drengene ud paa Arbejde. Om Grunden hertil er, at Drengene lettere kan faa Plads, eller det er fordi der er mere Brug for Pigerne ved husligt Arbejde i Hjemmet, skal jeg lade være usagt; begge Momenter spiller vel en Rolle, men faktisk er det, at for fremmede arbejder næsten dobbelt saa mange Drengene som Piger, nemlig 43,000 imod 22,000. Sætter vi disse Tal i Forhold til det hele Antal Drengene og Piger i Folkeskolen, finder vi, at paa det nærmeste hver fjerde Dreng og hver ottende Pige er beskæftiget med erhvervsmæssigt Arbejde for fremmede.

Og ligesom der saaledes finder en vis Udvælgelse Sted med Hensyn til de arbejdende Børns Køn, saaledes er det samme Tilfældet med Hensyn til Alderen. Dette er et vigtigt Forhold at faa Klarhed over, thi hvorledes man end stiller sig til Spørgsmaalet om Børnearbejdet i Almindelighed — og Anskuelserne er jo her ret divergerende — antager jeg, at alle vil kunne være enige om to Ting: for det første, at det er absolut forkasteligt at paabyrde ganske smaa Skolebørn erhvervsmæssigt Arbejde ved Siden af Skolearbejdet,

og for det andet, at det er ganske heldigt — ja vel egentlig talt nødvendigt — at de større Børn, som nærmer sig den voksne Alder, gennem en efter deres Alder og Kræfter afpasset Beskæftigelse vænnes til den Gerning, som der vil blive krævet af dem, naar de forlader Skolen.

Lad os da se, hvad Tallene siger om de arbejdende Børns Alder.

Naar en 7-Aars Dreng kommer i Skole, vil der være 1 Chance mod 99 for, at han har erhvervsmæssigt Lønarbejde at passe ved Siden af Skolen, og naar et Aar er gaaet, vil denne Chance være bleven firedoblet; atter et Aar og Drengen vil som en 9-aarig Purk i 10 af 100 Tilfælde være Lønarbejder. Saaledes stiger Forholdstallet Aar for Aar. Af de 10-aarige Drengene arbejder godt en Femtedel, af de 11-aarige godt en Tredjedel, af de 12-aarige henimod Halvdelen og i det sidste Skoleaar vil Chancen for, at Drengen har Lønarbejde, endog være større end den modsatte: af de 13-aarige Drengene arbejder over Halvdelen for fremmede. For Pigernes Vedkommende har Bevægelsen ganske samme Karakter, blot at Forholdstallene gennemgaaende kun er halvt saa store.

Selv om det saaledes — forholdsmæssigt set — ikke er mange af de yngste Skolebørn, der har erhvervsmæssigt Arbejde, kan der dog næppe være Tvivl om, at her er et Forhold, som man maatte ønske ændret. De 500 smaa Lønarbejdere paa 6 og 7 Aar, der findes Landet over, er utvivlsomt 500 for mange. Selv om Skolen ikke i den Alder stiller store Krav til Barnet i Retning af Lektielæsning o. l., saa er dog Arbejdet i Skolestuen utvivlsomt tilstrækkeligt for de smaa Kræfter, og i hvert Fald tager Skolen og Skolevejen en saa anselig Part af Barnets Tid, at Resten ikke gerne burde yderligere beskæres. Noget lignende kan vel med Rette gøres gældende med Hensyn til de 1600 8-Aars Børn, der har Arbejde for fremmede. Hvor man saa iøvrigt vil sætte Grænsen for det absolut forkastelige, er jo en Skøns Sag. Nogle vil tage de 3600 9-aarige med, og nogle vil maaske være saa

strænge i deres Krav, at de vil sige, at de 8000 arbejdende Børn paa 10 Aar er for mange. Her kan der efter min Mening ikke siges noget absolut; der maa tages Hensyn til Arbejdets Art og andre konkrete Forhold, som jeg senere skal berøre. Det samme gælder, naar vi skal vurdere de Forholdstal, jeg har nævnt, angaaende det Omfang, hvori de ældre Skolebørn har Lønarbejde. I og for sig er der vel ikke noget forfærdende i, at hver anden Dreng og hver tredje eller fjerde Pige i det sidste Skoleaar arbejder for fremmede, naar iøvrigt Arbejdsvilkaarene er rimelige og der bliver Tid tilovers baade til Skolearbejdet, Søvn og passende Adspredelse.

Idet vi derefter gaar over til at undersøge de Vilkaar, hvorunder Børnene arbejder, skal jeg først berøre Sondringen mellem egentlig tjenende Børn, og dem, der bor hjemme hos Forældrene, samtidig med at de har deres Arbejde ude hos fremmede.

Hvilken Form der i al Almindelighed maa foretrækkes, er det vanskeligt at afgøre. Begge har deres Fordele og Mangler. De Børn, der er ude at tjene, og som altsaa er til Huse hos Arbejdsgiveren, maa vel nok antages gennemgaaende at være noget mere bundne, at have en noget længere Arbejdstid og at være mere udsatte for en daarlig Husbonds vilkaarlige og ubetænksomme Behandling og for demoraliserende Paa-virkning fra Medtjenendes Side. Paa den anden Side nyder de formodentlig Fordele paa anden Maade (rigeligere og bedre Kost, højere Løn), og de spares jo i hvert Fald for at gaa Vejen til og fra Arbejdsstedet.

Medens de Skolebørn, der er ude at tjene, i Byerne kun naar op til et Antal af et Par Hundrede, tæller de derimod paa Landet over 30,000. Paa Landet er de fire Femtedele af de arbejdende Skolebørn Tjenestedrenge og de syv Tiendedele af de arbejdende Skolepiger bor hos Arbejdsgiveren.

Paa Landet er denne Form altsaa langt den almindeligste, især for de større Børns Vedkommende, men der findes

dog ogsaa blandt de yngste en ikke ringe Del, der er ude at tjene, saaledes af 9-aarige omtrent 1100, af 8-aarige over 300, for ikke at tale om de 50 Tjenestedrenge og 17 „Tjenestepiger“ paa 7 Aar. Der kan jo tænkes Tilfælde, hvor Forholdene i Hjemmet er af den Art, at det absolut maa betragtes som en Fordel for et Barn paa 7—8 Aar at komme i Huset hos fremmede, men under normale Forhold er dette dog vist nok af det onde. Bortset fra de Tilfælde, hvor der nærmest maa siges at foreligge en Art Plejebarnsforhold, kan det næppe antages at være heldigt, at Smaabørn kommer ud at tjene, endnu før de er naaet igennem ABC-Bogen.

Et Hovedpunkt ved Bedømmelsen af det hele Spørgsmaal er Arten af det Arbejde, Børnene udfører, og her maa vi selvfølgelig betragte Byerne og Landkommunerne hver for sig.

I Byerne finder vi 4 Hovedtyper af arbejdende Børn. Den talrigste Gruppe er Bydrengene og Bypigerne; deres Antal er 16,000. Derefter følger de Skolepiger, der har Formiddagsplads som Hjælpere ved almindelig Husgerning, og dem, der har Formiddags- eller Heldagsplads som Barnepiger; Tallet er 4000. Langt mindre er Antallet af Fabrik- og Værkstedsbørn, omtrent 2000. Endelig maa som den fjerde Hovedtype nævnes de 1200 Mælke-drenge.

Vi skal nu lidt nærmere betragte hver af disse 4 Typer.

Bydreng og Bypiger træffer man i alle Aldre fra 6—7 Aar til 13—14 Aar, og der er ikke nogen Aldersgruppe, hvor de arbejdende Børn i særlig Grad er beskæftiget ved denne Art af Arbejde. Den daglige Arbejdstid varierer lige fra $\frac{1}{2}$ Time til over 8 Timer. I førstnævnte Tilfælde er vel Meningen, at Barnet skal møde til bestemt Klokkeslet for at faa at vide, om der er noget at besørge. Den abnormt lange Arbejdstid af 8 Timer betyder formodentlig i Almindelighed, at Barnet saa længe skal være til Stede, medens der næppe som Regel vil være Tale om egentligt Arbejde i hele denne

Tid. De tre Fjerdedele af Bydrengene og Halvdelen af Bypigerne har en Arbejdstid af mindst 4 Timer daglig. Fortjenesten er stærkt varierende; en Del af disse Børn faar ingen Løn af Arbejdsgiveren, og de maa altsaa ligesom Opvarterne slaa sig igennem med de Drikkepenge, der falder af. Regelen er dog, at der gives en fast Pengeløn, i Almindelighed et Par Kroner om Ugen, men der gives ogsaa bedre lønnede Bydrengene med op til 7—8 Kroners Løn pr. Uge. Gennemsnitsfortjenesten er for Bydrengene i Hovedstaden $2\frac{3}{4}$ Kr., i Provinsbyerne $1\frac{1}{2}$ Kr., for Pigerne imellem Halvdelen og to Trediedele af disse Beløb. I den samlede Fortjeneste er medregnet Drikkepengene, som — saa vidt det har kunnet oplyses — udgør gennemsnitlig omkring 60 Øre ugentlig i Hovedstaden og omkring 40 Øre i Provinsbyerne. Disse Drikkepenge er jo et svagt Punkt. Hvad enten der af Forældrene fordres Regnskabsaflæggelse for denne Post eller ikke, er denne halve Krone om Ugen (og i mange Tilfælde drejer det sig jo om adskilligt mere) en stor Fristelse for Børnene, men maaske en Eksistensbetingelse for Kagekonerne, Cigaretautomaterne og — Biografteatrene.

Den anden Hovedtype af arbejdende Børn i Byerne er de smaa Formiddags- og Barnepiger. Man træffer dem lige fra 7-Aars Alderen, men de fleste er imellem 11 og 13 Aar, Barnepigerne gennemgaaende lidt yngre end dem, der udfører Husgerning. Arbejdstiden er noget længere og Pengelønnen en Smule mindre end Bypigernes, men en Sammenligning er for saa vidt ikke berettiget, som Formiddags- og Barnepigerne næsten altid faar Mad (et Maaltid eller to) i Huset, hvor de har Plads, hvilket ikke (eller i hvert Fald ikke i samme Grad) er Tilfældet med Bydrengene og Bypigerne.

Fabrikbørnene tilhører en Mængde forskellige Professioner. Den talrigste Gruppe giver sig af med Tobaksarbejde, men ogsaa Spinderier, Væverier, Papirposefabrikker og flere andre Industrier beskæftiger et ikke ringe Antal Børn.

Disse Børn skal jo efter Loven være fyldt 12 Aar, men den foretagne Undersøgelse viser et betydeligt Antal paa den forkerte Side af denne Grænse. Det er dog ikke sikkert, ja jeg tror ikke en Gang sandsynligt, at dette skal tydes som en Omgaaelse eller Overtrædelse af Fabriklovens Forskrifter paa dette Punkt. Det maa erindres, at der findes mange industrielle Virksomheder, der betegner sig som Fabrikker, uden at de falder ind under Fabriktilsynet, og i saa Fald er det dem jo ikke forment at beskæftige Børn under 12 Aar. Fabrikbørnenes ugentlige Fortjeneste er gennemsnitlig $2\frac{1}{2}$ à 3 Kr.

Med Hensyn til Mælke drengene har jo en Del Byer med København og Frederiksberg i Spidsen grebet regulerende ind, idet der ved kommunal Vedtægt i Henhold til Fabriklovens § 1, 2. Stykke, bl. a. er fastsat en Aldersgrænse for Anvendelsen af Børn til Ombæring af visse Varer m. v. Denne Aldersgrænse er vist nok nu overalt, hvor saadan Vedtægt haves, 12 Aar. Men Vedtægten savnes endnu i de fleste Provinsbyer, og vor Undersøgelse viser da ogsaa, at en forholdsvis stor Del af Mælkedrengene hører til de yngste Aldersklasser. Af de 1200 Mælkedrengene i Byerne er kun lidt over Halvdelen over 12 Aar, og over 100 er endnu ikke fyldt 9 Aar. Dette er saa meget mere uheldigt, som Mælkedrengenes daglige Arbejdstid er særlig lang; i Hovedstaden er den næsten for dem alle og i Provinsbyerne for de tre Fjerdedele af dem over 4 Timer, og de maa i Reglen begynde tidligt om Morgen. Fortjenesten er i Hovedstaden god (nærmere 5 end 4 Kr. ugentlig i Gennemsnit), i Provinsbyerne derimod langt ringere (ca. $1\frac{1}{2}$ Kr.). Denne betydelige Forskel i Lønnen er en ganske naturlig Følge af Aldersforskellen. Hovedstadens Mælkedrengene er gennemsnitlig omtrent 13 Aar gamle, Provinsbyernes kun imellem 10 og 11 Aar. Drikkepengene spiller navnlig i Hovedstaden en betydelig Rolle for disse Børn; gennemsnitlig udgør de efter de Oplysninger, der foreligger, noget over 1 Kr. pr. Uge.

— Vi skal nu se lidt paa de Oplysninger, der foreligger om de arbejdende Børn ude paa Landet. De falder i 3 Hovedgrupper: For det første de Børn, der i al Almindelighed er beskæftiget ved Landbrugsarbejde; deres Antal er omkring 12,000. Dernæst de, der har Kreaturpassning som Specialitet, Vogterdrengene og Vogterpigerne; for denne Gruppe løber Tallet op til 20,000. Endelig er der 5—6000 Skolepiger, som passer Børn og hjælper til med forskelligt husligt Arbejde. Desforuden er der naturligvis ogsaa paa Landet en Del Fabrikbørn o. l., men de spiller talmæssigt set en underordnet Rolle.

For alle de arbejdende Børn paa Landet gælder det, at den daglige Arbejdstid er meget længere end Bybørnenes Arbejdstid. En Arbejdstid af under 4 Timer daglig er for Børn paa Landet en ret sjælden Undtagelse. Over Halvdelen arbejder 8—12 Timer og en Femtedel endogsaa over 12 Timer. Men herved er rigtignok det at mærke, at det, vi kalder „Arbejdstiden“, paa ingen Maade er ensbetydende med det Antal Timer, Barnet virkelig er beskæftiget. Især for Vogterbørnene gælder det jo, at „Arbejdstiden“ i det væsentlige kun betyder den Tid, da de er bundne til at være til Stede i Selskab med de umælende, som de er sat til at passe paa. Noget egentligt „Arbejde“ kræves der jo normalt kun af Vogterdrengen, naar Kreaturerne forsøger at bryde ind paa forbudte Enemærker, eller naar en bissende Ko tvinger sin midlertidige Herre til at stikke i Rend. Om fuld Beskæftigelse i hele Arbejdstiden kan der derimod være Tale ved Markarbejdet, hvor navnlig Lugning i Roemarkerne spiller en fremtrædende Rolle, men her finder vi da ogsaa en adskilligt kortere Arbejdstid; for det store Flertal af de Børn, der er beskæftiget paa denne Maade, er Arbejdstiden mellem 4 og 8 Timer. — Hvad Lønnen angaar, maa vi først erindre, at den største Del af de arbejdende Børn paa Landet bor hos Husbonden, hvor de altsaa faar Kost og Logis. Men ogsaa

de, der bor hjemme hos Forældrene, faar i Almindelighed fuld eller delvis Kost paa Arbejdsstedet. Pengelønnen spiller derfor en mindre Rolle end i Byerne som Moment i det samlede Arbejdsvederlag. Den almindeligste Pengeløn for Tjenestedrenge er 5—6 Kr. maanedlig, for Piger er den 4—5 Kr. (foruden Kosten). Hvor der ikke gives Kost, er Arbejdstiden som Regel kortere end for de tjenendes Vedkommende, og Lønnen er da gennemsnitlig omkring 10 Kr. maanedlig baade for Drenge og Piger. Der er dog et ikke ringe Antal, der tjener langt mere (for 400 Børn er Fortjenesten pr. Maaned opgivet til over 20 Kr.); disse Børn er for største Delen beskæftigede med Lugearbejde i Roemarker (en Del ogsaa med Tørvearbejde), og da der i saadanne Tilfælde ofte arbejdes paa Akkord, er det vel ikke udelukket, at de paagældende kan være en Slags smaa Entreprenører, som tager Hjælp af yngre Søkende eller lignende. — Jeg skal endnu tilføje, at foruden Pengeløn og Kost faar mindst 6000 arbejdende Børn paa Landet delvis Klæder, Fodtøj o. l. af Husbonden, men Oplysningerne herom er ikke af den Natur, at det er muligt at danne sig et Skøn om disse Ydelsers virkelige Værdi.

— Før jeg slutter Omtalen af Børnenes Beskæftigelse, skal jeg nævne, at der i hele Landet findes henimod 200 Skolebørn, som er beskæftigede i Beværtninger, Keglebaner o. l. Det er mest Drenge, men der er dog ogsaa nogle Piger iblandt, og alle Aldre ned til 8 Aar er repræsenterede. Der kan vel ikke være delte Meninger om, at dette er utilbørligt som rummende en stor Fare for de paagældende Børn, baade i fysisk og moralsk Henseende.

Naar Talen er om at danne sig et Skøn over Børnearbejdets Skadelighed med en eventuel Indgriben ad Lovgivningsvejen for Øje, kan man jo anlægge forskellige Synspunkter: Der er især tre Grupper af interesserede, som hver for sig vil være tilbøjelige til at se Sagen fra en bestemt Side: Hygiejnikerne, Pædagogerne og Nationaløkonomerne.

Hygiejnikerne vil spørge: hvorledes indvirker Børnearbejdet paa Børnenes hele legemlige Udvikling og Sundhedstilstand. Jeg maa desværre blive dem Svar skyldig. Men for at de, der særlig interesserer sig for denne Side af Sagen, dog ikke skal gaa ganske tomhændede hjem, skal jeg meddele et Par statistiske Oplysninger, som i hvert Fald har ikke ringe Berøring med det hygiejniske Synspunkt. Det gælder vel fuldt saa meget om Børn som om Voksne, at hvis man kræver meget af dem, maa man — for at Organismen ikke skal tage Skade — til Gengæld yde tilstrækkeligt af de to Ting: Mad og Søvn. Om Maden ved jeg ikke noget, om Søvn kan jeg derimod oplyse, i hvilket Omfang selve Arbejdstiden lægger Hindring i Vejen for, at Barnet kan faa tilstrækkelig Nattehvil.

Med Hensyn til Arbejdstidens Begyndelse er der en meget betydelig Forskel mellem Byerne og Landet. Langt den overvejende Del af de arbejdende Børn i Byerne skal først være i deres Plads Kl. 9 Morgen eller endnu senere, hvorimod den almindelige Tid for Arbejdets Begyndelse paa Landet om Sommeren er imellem Kl. 5 og 6½. Før Kl. 6 Morgen begynder Arbejdet kun for 1 af 100 Børn i Byerne, men for de to Femtede af Børnene paa Landet. Før Kl. 7 begynder det for en Tiendedel af Børnene i Byerne, men for de fire Femtede paa Landet. — Hvad Arbejdstidens Slutning angaar, er Bybørnene ligeledes i det store og hele heldigere stillede end Børnene paa Landet. De fleste arbejdende Børn i Byerne kan gaa hjem før Kl. 6 Eftermiddag, medens Arbejdet paa Landet om Sommeren i Almindelighed først ophører Kl. 7 eller 8. Et Par Procent af alle de arbejdende Børn maa holde ud til Kl. 10 og ialt et Hundrede Stykker endog til Kl. 11 eller senere. — Nu kan det jo meget godt være, at et Barn kan faa tilstrækkelig Nattesøvn, selv om det maa tidlig op, naar det blot kan komme saa meget før i Seng; og omvendt: hvis den, der

kommer sent i Seng, kan sove længe om Morgen, kan han jo tage Revanche. Ved nu at kombinere Oplysningerne om Arbejdstidens Begyndelse og Slutning, kan vi gøre os en Forestilling om, hvor stor en Del af Børnene der ikke har Mulighed for at faa tilstrækkelig Nattehvil. Alt i alt er der Landet over omtrent 9000 Børn, for hvem Tidsafstanden mellem Arbejdets Slutning den ene Dag og dets Begyndelse den næste Dag er højst 9 Timer; for 3000 er Tidsafstanden højst 8 Timer, for 700 er den højst 7 Timer og for godt og vel et halvt hundrede Børn er der kun 6 Timer mellem den ene og den anden Arbejdsdag.

Den Side af Sagen, som fortrinsvis paakalder Lærerstandens Interesse, er Børnearbejdets Indflydelse paa Undervisningen i Skolen. Man har jo ofte hørt Klage fra Lærernes Side over, at de arbejdende Børn gennemgaende have sværere ved at følge med i Skolen end deres Kammerater, at de er dvaske og trætte, uskikkede til aandeligt Arbejde, og at de ikke faar nok ud af Undervisningen, fordi de maa føre en haabløs Kamp med deres Søvnighed. En Række Vidnesbyrd af den Art kom bl. a. frem i den Undersøgelse, der — som foran nævnt — blev foranstaltet af Danmarks Lærerforening i Slutningen af Halvfemserne. Men det lykkedes ikke i al Almindelighed at iklæde denne Dom et let paagribeligt, talmæssigt Udtryk. Spørgsmaalet hører jo ogsaa til dem, der egner sig daarligt til statistisk Behandling, fordi Afgørelsen i hvert enkelt Tilfælde beror paa et rent subjektivt Skøn hos vedkommende Lærer. Ved den Undersøgelse, der nu er foretaget, har man søgt at faa lidt mere fast Grund under Fødderne ved at formulere Spørgsmaalet paa en noget anden Maade. Man har ikke spurgt, om Arbejdet skønnes at have en hæmmende Indflydelse paa Barnets Skolearbejde, men om det rent objektive Forhold, om Barnet hører til den bedste, den mellemste eller den ringeste Tredjedel af de jævndrende Elever i Klassen.

Det viser sig imidlertid, at heller ikke denne Maade at gribe Sagen an paa har ført til et tilfredsstillende Resultat. Paa Forhaand vilde man vel være tilbøjelig til at mene, at de arbejdende Børn fortrinsvis hører til den ringeste Del af Klassen. Nu viser Tallene i Reglen, at de overvejende hører til den mellems te Tredjedel. Hvorledes skal nu dette forstaaes? Jeg tror ikke, det er rigtigt at slutte, at Arbejdet ikke — eller kun i ringe Grad — virker hæmmende paa Børnenes Skolearbejde. Vi maa huske paa, at vi ikke her har med Udslaget af en enkelt Aarsag at gøre: det er ikke udelukkende Erhvervsarbejdet, der bestemmer Barnets Plads i Klassen, men ogsaa dets naturlige Anlæg og dets Flid. Men nu kender vi jo alle den Avertissements-Form, der anvendes, naar der søges en Bydreng eller lignende; det hedder næsten altid, at der er Plads ledig for en flink Dreng, en opvakt Dreng, en rask Dreng osv. Og naar en Husmoder henvender sig til en Skole eller ser sig om i Nabolaget for at faa fat i en Formiddagspige, saa vælger hun sandelig ikke i Blinde, nej, hun vil have en stor, stærk, flink Pige — ikke en lille Tosse, som tager kejtet paa al Ting, og som ikke kan huske fra Næse til Mund. Alt dette er saare naturligt. Loven om Udvalgelsen gælder her som overalt i Livet. Men naar dette betænkes, mener jeg, at Erfaringerne fra den statistiske Undersøgelse maa tydes saaledes: de arbejdende Børn hører faktisk fortrinsvis til Klassens middelmanlige Elever, til Trods for, at deres naturlige Evner og Anlæg fortrinsvis anviser dem Plads blandt de flinkere.

At denne Tydning af Tallene er den rigtige, finder jeg en Slags Bekræftelse paa gennem den specielle Bedømmelse af de arbejdende Børns Flinkhedsgrad i Gymnastik. I dette Fag, hvor Forsømmelse af Lektielæsning ingen Rolle spiller, og hvor der ikke bliver Lejlighed til at give efter for Trætheden og Søvnigheden, viser det sig — især i de københavnske Skoler — at de arbejdende Børn ganske overvejende hører til de flinkeste. Det gælder baade for Drengenes og

Pigernes Vedkommende, at den Tredjedel af Klassen, som rummer de flinkeste Gymnastikere, tæller langt over en Tredjedel af de arbejdende Børn, og at disse er paafaldende svagt repræsenterede blandt Sinkerne i Gymnastik.

Betragter vi endelig Børnearbejdet fra et økonomisk Synspunkt, er der forskellige interessante Ting at lægge Mærke til.

For det første har Undersøgelsen givet talmæssigt Bevis for, at det at sende sine Børn paa Arbejde er et Proletartræk. Herpaa tyder allerede det Faktum, at i Københavns kommunale Betalingsskoler er det kun en Tiendedel af Børnene, der arbejder for fremmede, medens det er over en Femtedel af Friskolebørnene, og et lignende Forhold frembyder de to Arter af Frederiksbergske Kommuneskoler, Heldags- og Halvdagsskolerne. Men et mere præcist Udtryk for denne sociale Forskel faar man, naar man deler alle Skolebørnene i Grupper efter Forældrenes Livsstilling, og derefter beregner, hvor stor en Del af Børnene i hver Gruppe der arbejder. Eksempelvis skal jeg nævne følgende Resultater fra Skolerne i Byerne: af de Børn, hvis Forældre henhøre til de selvstændige Næringsdrivendes Klasse, arbejder omtrent 14 pCt., men af Arbejderbørnene ikke mindre end 23 pCt. Det synes dog, som om det ikke altid er den økonomiske Stilling alene der gør Udslaget i denne Sammenhæng, men at Hjemmets hele sociale Standard i hvert Fald spiller ind med. Der er en Befolkningsklasse, som ganske sikkert kæmper haardt for at hævde en social Stilling, der ligger et Trin eller to højere end den økonomiske Evne; jeg tænker paa de smaa Bestillingsmænd og Funktionærer, Folk i forholdsvis faste Stillinger, men med beskedne Indtægter (Underofficerer, Politibetjente, Postbude, Jernbanekonduktører osv.). Kun 12 pCt. af disse Folks Børn arbejder for fremmede, medens det — som før nævnt — er 14 pCt. af de selvstændige Næringsdrivendes Børn. — Paa Landet træder den

sociale Modsætning endnu skarpere frem end i Byerne. For blot at nævne Hovedgrupperne: af Landarbejdernes Børn arbejder 31 pCt. for fremmede, af Husmændenes 19 pCt., men af Gaardmændenes kun 3 pCt.

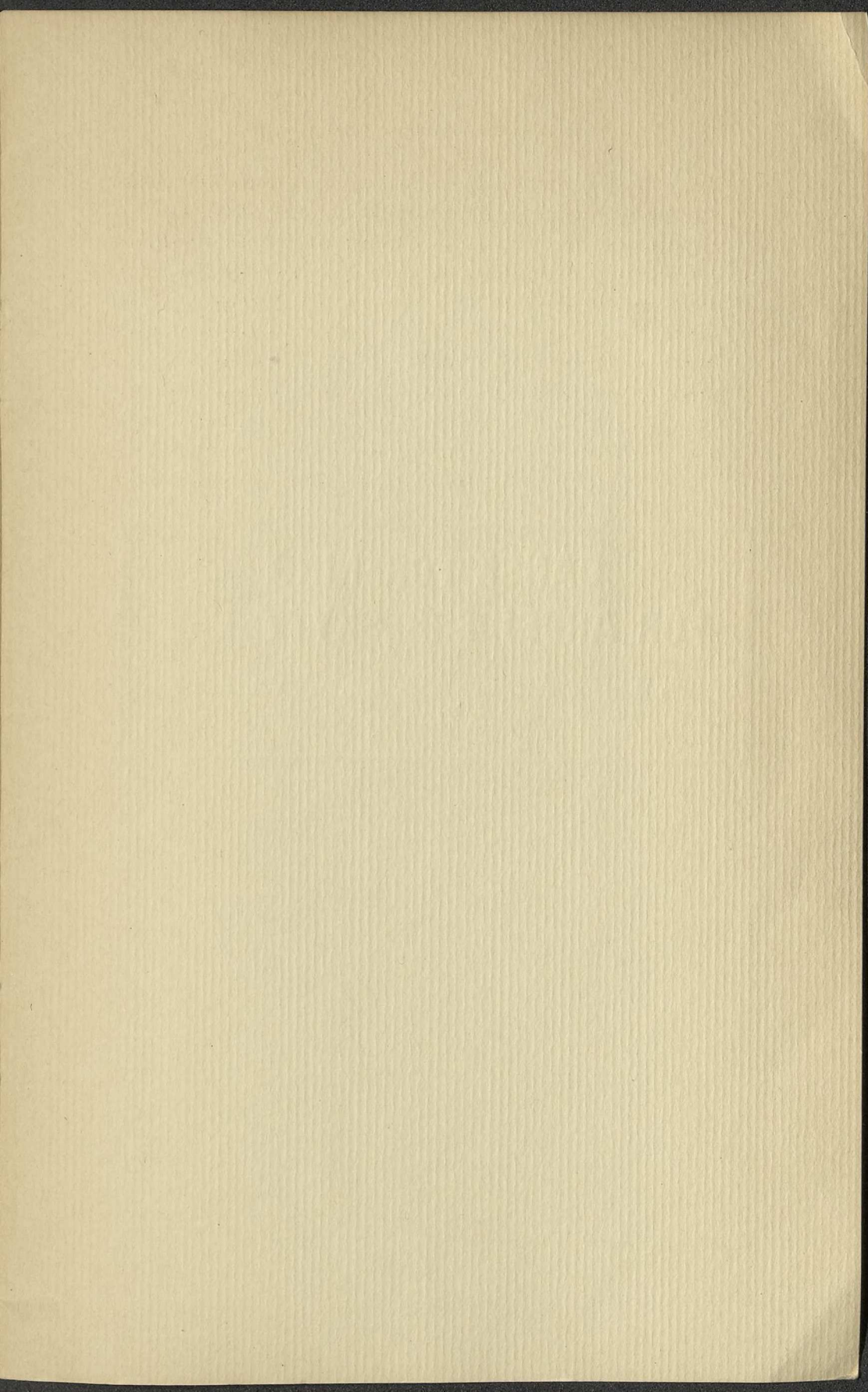
Er det saaledes klart af Tallene, at det er Nødvendigheden af at skaffe et Plus til Familiens Indtægt, der er Motivet til at sende Børnene paa Arbejde, bliver det næste Spørgsmaal, hvor stort dette Plus da egentlig er, — hvad Barnets Fortjeneste betyder i Familiens samlede Økonomi. Dette kan ikke erfares umiddelbart af de Gennemsnitslønsatser, jeg foran har nævnt; thi der findes lige saa vel blandt de smaa Lønarbejdere som blandt de voksne noget, der beskærer Arbejdsfortjenesten: Arbejdsløshed. Efter de Oplysninger, der foreligger, er det dog kun en mindre Del af de arbejdende Børn i Byerne, der ikke har Plads hele Aaret igennem, men paa Landet kan man kun regne med en gennemsnitlig Arbejdstid af 8 Maaneder, altsaa to Trediedele af Aaret. Vi kan nu opstille et Par Beregninger, som ikke gør Krav paa absolut Nøjagtighed, men som dog vil komme det virkelige Forhold ret nær. En Arbejdsmand i København tjener aarlig omkring 1100 Kr.; lad Hustruen fortjene en Krone om Dagen i 300 Dage, og lad os antage, at et Barn (en Dreng) har erhvervsmæssigt Arbejde; hvis denne Dreng tjener netop Gennemsnitslønnen for arbejdende Skoledrenge i Hovedstaden, vil han hjembringe 150 Kr. aarlig; Familiens samlede Indtægt bliver saaledes 1550 Kr., hvoraf ca. en Tiendedel skyldes Drengens Arbejde. Lad os tage et andet Eksempel: en Landarbejder, som tjener 650 Kr. aarlig, og hvis Hustru ved Malkning e. l. tjener 150 Kr.; lad ogsaa denne Familie have en Søn, som har Plads hos en Gaardmand; hvis denne Søn i Henseende til Arbejdsfortjeneste og Arbejdets Varighed er en Gennemsnitsdreng, vil han tjene ca. 50 Kr. kontant; lægges hertil Kosten i 8 Maaneder, beregnet til 25 Øre pr. Dag, bliver hans samlede Fortjeneste Aaret igennem noget over 100 Kr. Mand, Hustru

og Søn vil saaledes tilsammen tjene omkring 900 Kr., hvoraf Drengens Bidrag atter udgør saadan noget som en Tiendedel. Men en Tiendedel er en stor Brøk i denne Sammenhæng. De 150 Kr., Drengen i Byen tjener, dækker det meste af Lejen for en 2-Værelses Lejlighed, og de 100 Kr. paa Landet dækker Huslejen næsten 2 Gange. Eller for at tage en anden Sammenligning: i København kan man under normale Forhold regne med en Arbejdsløshed for en Arbejdsmand af 40 Dage om Aaret, d. v. s. et Tab i Fortjeneste paa 150 Kr., — netop det Beløb, Drengen skaffer.

Fra et mere almindeligt Synspunkt vil man spørge: hvad betyder Børnearbejdet som Samfundsværdi?

Jeg skal ikke komme stærkt ind paa denne Side af Sagen, men kun nævne nogle Tal, jeg har beregnet for den samlede Sum, de arbejdende Skolebørn oppebærer i Løn. I kontante Penge bliver det i Byerne $2\frac{1}{3}$ Mill. Kr. aarlig, hvortil kommer $\frac{1}{2}$ Mill. for Kost. Paa Landet er Pengelønnen beregnet til $1\frac{4}{5}$ Mill., og Kosten ligeledes til $1\frac{4}{5}$ Mill. Alt ialt bliver det for hele Landet op mod $6\frac{1}{2}$ Mill. Kr. aarlig. Hvad betyder nu dette Tal? Da det er et Indtægtsbeløb, der oppebæres af den ubemidlede Del af Befolkningen, gør vi lettest i at søge en Sammenligning paa samme Omraade. Alderdomsunderstøttelsen til værdige trængende udenfor Fattigvæsenet koster det offentlige 9 Mill. Kr. aarlig. Dersom man altsaa tænkte sig en Lov saa radikal, at den ganske forbød Skolebørn at arbejde for fremmede, vilde dette være ensbetydende med, at det offentlige berøvede de ubemidlede Klasser over to Trediedele af den Støtte, der nu tilflyder disse Befolkningsklasser i Form af offentlig Understøttelse til deres gamle. — Men det har ingen Nød. En saa radikal Indgriben i Forholdet vil næppe være tænkelig i en overskuelig Fremtid. Man vil sikkert holde en eventuel Lovgivning paa dette Omraade indenfor langt snævrere Grænser, — om ikke af andre Grunde, saa af agrariske Hensyn. Vogterbørnene er et fast Element i vort Landbrugs Drift, et Arbejdselement, som

det vilde være vanskeligt at erstatte. Hver af de 9000 polske og andre fremmede Vandrearbejdere, der sidste Aar beskæftigedes i det danske Landbrug, fik i Arbejdsvederlag godt og vel tre Gange saa meget som et arbejdende Skolebarn. Hvis Arbejdsydelsen staar i Forhold til Vederlaget — hvad jeg iøvrigt ikke er sikker paa, at den gør — skulde der behøves over 12,000 Polakker for at erstatte de Børn, der arbejder paa Landet, og vore Vandrearbejderses Tal vilde saaledes stige til 21,000. Dette er jo kun et Tankeeksperiment, som det næppe vilde være gørligt at realisere i Praksis, men det kan dog formentlig tjene til at anskueliggøre den landøkonomiske Betydning af Børnearbejdet.



DANSK FORENING FOR ARBEJDERBESKYTTELSE

Indmeldelser modt. af Sekretæren, cand. mag. V. L. Faber.

Adr.: Raadhusplads 77, Mezz., København K.